

Sodobne družbe
4.poglavje: Spreminjajoč se svet dela

Spreminjajoč se svet dela..... 3

Uvod.....	3
Kopičenje kapitala in proizvodnja: pregled	3
»Fordov« režim kopičenja kapitala	4
Globalni misleci 4: Karl Marx	4
Pojav in vzpon masovnega potrošništva	5
Učinkovita metoda regulacije na globalnem in nacionalnem nivoju	5
Razlaga padca »zlate dobe«	5
Kriza Fordizma kot proizvodnega režima	5
Propadajoča nacionalna in globalna regulacija	6
Japonizacija in vsevečja fleksibilnost dela	6
Transformacija, ki je spremljala zaton Fordizma	6
Skok k servisnim službam.....	7
Revolucija v informacijski tehnologiji in vzpon simbolne ekonomije	7
Velika vključitev žensk v delavno silo.....	7
Rastoča konkurenca mednarodnih korporacij	7
Doba fleksibilnega dela in ekonomske nezanesljivosti	8
Post-Fordizem in organizacija posla	8
Delavci v Post-Fordistični dobi.....	9
Ženske in nov pojav priložnostnega dela	9
Deindustrializirane in »rjaveče ☺« cone/področja.....	9
Nekdanje komunistične države	9
Družbena izločenost in ekonomska marginalizacija (odmaknjenost, obrobnost).....	10

Spreminjajoč se svet dela

Uvod

V tem poglavju se avtorja ukvarjata z vprašanji: kakšna je narava sprememb dela v sodobnem času, času globalizma in na kakšne načine te spremembe vplivajo na nas.

Najprej se bosta osredotočila na tako imenovano »zlato dobo« sredi dvajsetih let tega stoletja. Imenujeta jo tudi doba »Fordove« prosperitete (Ford=tekoči trak). Podrobneje preučita njeno rast, glavne strukturne značilnosti, nacionalno in globalno osnovo za njen uspeh ter njen vpliv na delo in socialno življenje.

Sledila bo analiza vzrokov za zaton »zlate dobe« v obdobju velike ekonomske krize v 70ih letih (l. 1970).

Na koncu pa bosta pod drobnogled vzela še naraščajoče svetovne probleme varnosti zaposlitve in vse pogostejši fenomen priložnostne zaposlitve, ki od leta 1970 vse bolj bode v oči. Nekateri opazovalci in analitiki temu obdobju pravijo »post-Fordizem«.

Kopičenje kapitala in proizvodnja: pregled

Marx je, kot smo spoznali že v 3-tjem poglavju razvil argument, da je pojav in hitra rast kapitalizma na vzhodu zahtevala predhodno dobo primitivnega kopičenja kapitala (pogosto je bilo to početje nasilno). Uporabili so moč države, da so kmetom in obrtnikom iz rok iztrgali njihovo neodvisnost/sposobnost preživetja in ustvarili zasebno lastnino.

Kasneje je tudi Weber, v svojem delu »The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism«, nakazoval na kulturni in politični izvor zgodnjega kapitalizma in racionalizacije.

Kapitalistično oblikovane ekonomije, za svoj obstoj, še vedno potrebujejo različne načine pomoči. Na primer: domač kapital potrebuje davčno politiko, ki spodbudi k investicijam; v zgodnjih, razvojnih dobah, mladi kapitalizmi potrebujejo zaščito pred tekmeci; potrebna je tudi podpora v obliki financiranja družbenega premoženja, ki okrepi mednarodno kompetentnost (še posebej v infrastrukturo in pridobivanje znanja). Na drugi strani pa mora biti tudi populacija pripravljena plačevati davke, sprejemati določeno mero neenakosti ter se kosati z nenehnimi spremembami v tehnologiji, ki se odražajo predvsem v življenjskem stilu.

»Regulation theorists« Aglietti in Lipietz sta izpostavila da kapitalizem kljub nagnjenosti k periodično se ponavljajočim krizam pogosto preide skozi neprekinjena obdobja ekonomske rasti. Kakorkoli pa ta obdobja zahtevajo združitev dveh pogojev:

1.) Režima kopičenja kapitala: nanaša se na obliko proizvodnje, ki je organizirana v podjetjih, rudnikih, pisarnah in ostalih delavnih mestih. Delodajalci se trudijo maximizirati profit s depriviligiranim plačilom delavcev in distribucijo tehnologije in orodja po delavnih mestih. Paziti morajo na ravnotežje med kapitalom investiranim v širjenje in razvoj, ter plačami.

2.) Oblike regulacije: ki zajema sprejemanje splošnih pravil (proces pogajanja), norm, institucij, podpore politike itd.

Ko eden od njiju postane neučinkovit, nastane klima za izbruh krize. Da se blaginja spet vzpostavi je pogosto potrebno radikalno prestrukturiranje proizvodnih procesov, ter iznajdba novih regulativnih postopkov.

»Fordov« režim kopičenja kapitala

T.i. Fordizem je počasi utrjeval dominacijo v svetu ekonomije, od začetka 19. st. pa vse do začetka 70-ih. Oče »Fordizma« je Henry Ford, ki je med letoma 1908 in 1916 izdeloval model svojega avta (T-model) na takrat revolucionaren način tekočega traku. Pomembno vlogo v takšni proizvodnji je igrala standardizacija delov. Bil je pionir masivne proizvodnje, ki so jo kasneje prevzele vse struje proizvodnje tudi kmetijstvo.

Skozi oči delavca je »Fordizem« prinesel mnogo neprijetnih izkušenj, t.i. odtujevanje. Saj je bilo delo prvič v zgodovini razbito na veliko majhnih aktivnosti in tako se je zgubil stik med delavcem in končnim proizvodom. To je naredilo delo osebno ne izpolnjujoče, vendar pa hitro in učinkovito.

ODTUJENOST: Izhaja iz Marxove ideje, da je človek srečen in osebno izpolnjen samo skozi kreativno dejavnost. Fordizem pa je delavcu odvzel neposredni stik s proizvodom. Skozi kapitalistični režim tudi delavec ni bil več lastnik proizvoda, kot prej.

Predpogoj za hitrost in učinkovitost pa je bila uvedba »znanstvenega managementa« ali po ameriškem inženirju Frederick-u Taylor-ju poimenovanem »TAYLORIZATION«, ki je od l. 1890 igral ključno vlogo v spodbujanju Ameriške industrije k natančnemu merjenju aktivnosti ter njenemu optimiziranju. Izobraženi delavci na najnižji ravni več niso bili potrebni, saj so intelektualno vlogo začeli igrati managerji, inženirji itd. Znanje se je tako preselilo iz delavnic v pisarne, kar je pocenilo delavno silo. Je pa seveda povečalo pomen dolgoročnih investicij v raziskovalne ustanove.

Kljub negativnim učinkom pa je masivna proizvodnja prinesla povišano produktivnost ter možnost višjega plačila, kot tudi boljše delavne pogoje. Delavci so si vse te bonitete seveda morali priboriti, tako je postajalo oblikovanje delavskih sindikatov vse pomembneje.

Posebno pozornost dobe Fordizma si zaslužita dve njeni značilnosti.

Kot prvo je bil Fordizem zasnovan na ideji, da bodo v proizvodnji prevladovali moški delavci. Saj je v takratni dobi veljalo, da je mož glavni skrbnik družine. Le to prepričanje je ustvarjalo ugodno klimo za kapitalistično proizvodnjo, saj je žensko centralizirana družina omogočala zagotovljeno reprodukcijo delavne sile. Vendar so ženske že takrat po večini delale v proizvodnjah bodisi pred zakonom, kot tudi kasneje, ko so otroci odrasli.

Kot drugo pa je bilo značilno, da so ekonomije na osnovi Fordizma nastajale na oz. bile odvisne od državnega denarja.

Globalni misleci 4: Karl Marx

Karl Marx : znana izjava: »Filozofi so smo interpretirali svet drugače; smisel je v tem da ga spremenimo.« Marx je poskušal narediti oboje. Bil je tako socialni teoretik, kot revolucionar. Njegove ideje in teorije so obsedle izobražence za 150 let. Njegove raziskave politike so porodile gibanje znano po njegovem imenu Marksizem. Gibanje so sestavljali radikalni misleci. Njegove ideje so porodile Rusko in Kitajsko revolucijo. Ziva priča in zastopstvo le teh idej pa so še danes obstoječi komunistični režimi na Kitajskem, Kubi ter S.Koreji. Marx je razvijal svoje ideje na več področjih, tako ga poznamo kot materijalista, zgodovinarja, političnega ekonomista in sociologa.

Pojav in vzpon masovnega potrošništva

Fordistična proizvodnja standardizirane narave je privedla tudi do drastičnega znižanja cen proizvodov. Tako je masivna proizvodnja ustvarila tudi podlago za razmah masovnega potrošništva, ki ga je spremljal razmah oglaševalne industrije, rast ustanov za kreditiranje navadnih smrtnikov in večanje pomena prodaje in marketinga. Večanje pomembnosti javnega sektorja in administracije sta spodbudila tudi rast servisnega sektorja. Fordizem je omogočil kapitalizmu, da je rešil konstantne konflikte zaradi plačila med delavci in lastniki proizvodnih sredstev, ki so zavirali ekonomsko rast.

Učinkovita metoda regulacije na globalnem in nacionalnem nivoju

Blaginja, ki jo je povzročil Fordizem se je v Ameriki začela v 20ih letih 19st. ter doživela padec, ki sta ga povzročila velika depresija in druga svetovna vojna. Drugje pa se je doba množične potrošnje pričela šele v 50ih letih, ko so si industrije porušene Evrope, z Ameriško pomočjo opomogle. Uspeh Fordistične formule je ležal tudi v uspešni regulacijski politiki nacionalnih držav ko je bila npr. Kineziška politika po l.1945 . Zahodne demokracije je k temu napeljeval strah pred komunizmom, fašizmom in sliko pretekle velike depresije. Njihov uspeh je temeljil na uspešnem balansiranju med kapitalom in delom, tako da so pustili krepitev sindikatov, uvedli dodatke na produktivnost, uvedli starostne penzije ter izboljšali delovne pogoje.

Države so postale tudi bolj poslušne do socialnih problemov svojih državljanov, da bi ustvarile družbeni konsenz, prav tako kot industrijalci v svojih tovarnah. Države so uvedle pravice do minimalne plače, izboljšale socialno podporo ter masovno sprejemale Kineziško regulacijsko politiko.

Razlaga zatona »zlate dobe«

Ta del zajema razlago zatona zlate dobe zahodnega kapitalizma, ki se je začel v poznih 60ih in dosegel svoj vrhunec v 70ih.

Kriza Fordizma kot proizvodnega režima

Kriza, ki se je morala zgoditi saj je Fordizem sam ustvaril 5 pogubnih kontradikcij:

- 1.) Z večanjem prosperitete so se večale tudi zahteve delavcev, s katerimi pa pogosto delodajalci niso mogli shajati. Tako so nekatera podjetja postala nekompetentna.
- 2.) Bilo je vedno težje dvigati produktivnost, ob rasti plač ter hkrati ohraniti dobičkonosnost.
- 3.) Dobiček je začel padati v poznih 60ih in ekonomska rast se je upočasnila. To so povzroči globalni dejavniki, kot dvig cene nafte, ki je povečal kompetentnost velikih korporacij iz Japonske ipd.
- 4.) Leta 1950 se je pojavila mladina, ki ni imela spomina na povojno revščino. Kot glavne prioritete so se vzpostavljale potrebe po lastništvu, izoblikovanju osebne identitete in življenjskega stila. Postmodernizem.
- 5.) Tudi kompleksnost potrošnje je silila industrijo k prilagoditvam, ki jim pa pogosto največje industrije niso bile kos.

Propadajoča nacionalna in globalna regulacija

Propad Fordistične regulacije se je na nacionalnem nivoju začel odražati v slabljenju delavskih sindikatov, vedno manjši zaščiti s strani zakonov, slabljenju socialne podpore in opuščanju politike polne zaposlitve.

Na globalnem nivoju se je začelo z oslavitvijo dolarja v letu 1971, kar je destabiliziralo svetovno tržišče. To je omogočilo bankam, da so regulirale vrednosti svojih zunanjih poslov, ter prosto neomejeno in nenadzorovano sposojanje in posojanje denarja.

V tem duhu se je v 60ih letih prebudilo rivalstvo med Evropo in Japonsko. Evropa je začela pospešeno izvažati na Ameriški trg, kar jim je omogočilo odplačevanje povojnega dolga Ameriki, ter nakup Ameriške tehnologije. Proces imenovan tudi »Amerikanizacija Evrope«. Na drugi strani pa je Japonska doživela velik tehnološki napredek, po uspešni izvozni politiki od leta 1950. Japonska je masovno izvažala, medtem, ko ji je uspelo domač trg obdržati relativno zaprt.

Takšna »nož na nož« tekmovalnost je poudarila pomembnost cene kot dejavnika v tekmi za prevlado na trgu.

Japonizacija in vsevečja fleksibilnost dela

Japonizacija: Japonci so postali tako ekonomsko uspešni v 70ih letih, da so njihove managerske tehnike začeli posnemati širom sveta. Še posebej se je tako imitiranje razmahnilo v 80ih, ko so velika avtomobilska podjetja npr. Toyota dosegli produkcijo 11 milijonov proizvedenih avtomobilov, medtem ko so Američani proizvedli samo 8 milijonov.

Japonizacijo je še utrdil rastoč odstotek Japonskih internacionalnih korporacij v Evropi in Severni Ameriki. Prevladovala sta seveda avtomobilska in tehnološka industrija.

Ta »beg« japonskih podjetij je pospešila vse manj zaščitniška politika, ter Ameriška prisila, da so Japonci na novo ovrednotili Jen l.1985, z namenom podražiti Japonske proizvode, ter tako povečati Ameriško moč na trgu.

Prvič v dobi modernizacije se je tok znanja in idej, ki so do takrat odtekale iz zahoda obrnil. Japonci so postali učitelji, nič več učenci. Vse bolj so znanstveniki začeli preučevati tehnike Japoncev. Jasno pa je tudi postajalo, da je prišlo obdobje za katerega so značilni: rastoča fleksibilnost dela, negotovost dela in delavnih pogojev. Začela se je doba poimenovana:

POST-FORDIZEM: Prevladuje zaposlitev za določen čas, omejeni privilegiji penzije, zavarovanj itd., omejena in okrnjena moč sindikatov, na drugi strani pa vedno večja moč lastnikov, kapitalistov. Mnogi raje uporabljajo termin neo-Fordizem.

Transformacija, ki je spremljala zaton Fordizma

Ključni dejavniki transformacije so bili: večanje pomembnosti servisnega sektorja, ekspanzija mednarodnih korporacij, rastoča vloga žensk v industriji ter vse večja tekmovalnost na mednarodnem trgu in globalizacija le tega.

Skok k servisnim službam

Takoj po drugi svetovni vojni je servisni sektor predstavljal 49% vseh služb v Ameriki. Ta procent pa se je v 90ih letih povečal na 90%. Do leta 1990 so ljudje zaposleni v tem sektorju predstavljali eno tretjino delavne sile v naprednih državah.

V te službe so bile vključene tudi dobro plačane in manj zanesljive službe v zabavni industriji, ki je bila vključena v servisni sektor. Ena najpomembnejših struj servisnega sektorja je predstavljala rastoča industrija hitre prehrane. Mc'Donald's kot največja korporacija v tej struji je l. 2003 imela 31,172 restavracij po vsem svetu, polovico izven Amerike, težka približno 41 milijard dolarjev (l.2002). Še posebej je industrija hitre prehrane zanimiva, ker je razvila ključne prijeme in načine Fordistične proizvodnje.

Ritzer je po Webrovem vzoru poudaril, da uspeh industrije hitre prehrane sloni na združitvi 4-ih principov: učinkovitosti, preračunljivosti, predvidljivosti in tehnološkem nadzoru. Standardizirali so proizvode, obnašanje pri prodaji, kvaliteto, zunanji izgled ter oglaševalni pristop.

Revolucija v informacijski tehnologiji in vzpon simbolne ekonomije

Zelo pomemben vpliv na delo in življenje je imel razvoj novih informacijsko-komunikacijskih tehnologij, ki so jih producirala mala podjetja, večinoma stacionirana okoli t.i. Silicon Valley v Kaliforniji. To revolucijo je kronala iznajba mikroprocesorja l.1971, ki je dramatično povečal količino shranjenih podatkov. To je povzročilo nastanek »Informacijske Družbe«. Pojav kvantitativnega znanja ali simbolične ekonomije je omogočil nastanek »mrežne družbe«(network society), kot jo imenujejo avtorji kot Castell. To je omogočilo lažje premike podjetij po mednarodnem prostoru, pogosto decentraliziralo njihova vodstva. Castello je poudaril da je razmah informacijsko-komunikacijske tehnologije omogočil vodstvom, učinkovitejšo koordinacijo vse bolj zapletenih vodstvenih procesov preko velikih razdalj, ter kupcem približati proizvode.

Velika vključitev žensk v delavno silo

Delež zaposlenih žensk se je v Ameriki od leta 1970 do 1990 povečal iz 49 na 69% in dosegel 70% do leta 1994, ne le v razvitih državah, ampak tudi v državah kot sta Brazilija in Egipt. Vse skupaj je bilo ekonomsko aktivnih 850 milijonov žensk. Plačano delo žensk je izboljšalo izobraženost žensk, ter zmanjšalo njihovo odvisnost od družine in moža. Zgodila se je »Global gender-revolution« kot jo poimenuje Beck-Gernsheim. Ženske so bile prvič sposobne odločati o svojem zakonu, ter izbirati med družino in kariero. Prvič so tako lahko ženske izražale in si izpolnjevale želje merjene nad in mimo družine. To je privedlo do »transformacije v ženski zavesti«.

Rastoča konkurenca mednarodnih korporacij

Po uspešni Japonski penetraciji svetovnih in nacionalnih trgov Amerike in Evrope, so se na svetovnem trgu pojavili še ostali vsepomembnejši tekmeci kot so: Južna Koreja, Tajvan, Singapur in HonKong kot tudi Brazilija, Indija, Malezija Tajska in Mehika. Ob prevratu stoletja sta se prebudila dva prej speča velikana, Indija in Kitajska. Do leta 2005 se je Kitajska povzpela na tretje mesto v pomembnosti na svetovnem trgu, s 5,8% kontrole svetovnega trga medtem, ko je za primerjavo Amerika kontrolirala 9,8%. Kitajska produktivnost je rasla v takšni veliki meri, da je dobila vzdevek »delavnica sveta« (workshop of the world). Kitajska

je začela dominirati v tekstilni, čevljarški in računalniški industriji. Poglejte znamko svojih hlač; 80% možnosti je da so bile proizvedene na Kitajskem v provincah Qiaotou ali Zhejang. Indija pa je l. 1991 še bolj odprla svoje tržišče in še okrepila že zelo močno industrijo. Rast Kitajske in Indije pa ste povzročila prihajajočo krizo svetovne ekonomije. Zaradi dramatičnega višanja porabe nafte in energije vse bolj požrešnih gospodarstev teh dveh velikanov.

Doba fleksibilnega dela in ekonomske nezanesljivosti

Do leta 1970 je bilo relativno lahko najti varno dolgotrajno zaposlitev, socialne pravice in podpora sta rasla, ljudje niso videli konca bolšanja svetovnega položaja. Danes se je težko prebiti skozi dan, ne da bi nas vsaj nekaj opozorilo na to da živimo v »težkih časih«. Nezanesljiva prihodnost ni problem le revnih in neizobraženih, marveč tudi visoko izobražen in izkušenih ljudi. To obdobje nesigurnosti je bilo oklicano kot »post-Fordizem«, ki ga zaznamujejo neorganiziran kapitalizem, fleksibilna specializacija (konstantno spreminjajoče se potrebe po določenem znanju specializaciji) in kopičenje kapitala.

Post-Fordizem in organizacija posla

Obstajajo trije glavni pritiski, ki vse bolj ustvarjajo kapital.

- 1.) Vse večja zahtevnost sodobnih potrošnikov je ustvarila globalni (komercialni) življenjski stil.
- 2.) Globalizacija kapitalistične proizvodnje je povečala tekmovalnost med podjetni in institucijami.
- 3.) Hitre tehnološke spremembe so povročile množično mehanizacijo proizvodnih obratov, ter s tem redistribucijo znanja. Kar je odprlo pot majhnim podjetjem v specializiranih sektorjih trga.

Neoliberalizem: je ekonomska ideologija, ki se zavzema za svobodno ekonomijo/svoboden/prost trg, minimalni vpliv države in razmah samostojnega podjetništva. Vendar zadnji dogodki, kot je bil Orkan Katrina so pokazali nemoč in nesposobnost ukrepanja države, ki je seveda oslABLJENA zaradi neoliberalizma. To je porodilo vprašanje, če le ni neoliberalizem šel predaleč.

Neoliberalizem: je zaradi povišane kompetence na trgu od industrijalcev zahteval skrajne ukrepe, kot so iskanje cenejše delavne sile. To dosega s tremi strategijami:

- 1.) Da preselijo proizvodne obrate v manj razvite države, kje je seveda delavna sila cenejša
- 2.) Optimizacijo vseh nivojev produkcije, z investiranjem v znanje.
- 3.) Z manjšanjem deleža polno časovne zaposlitve (npr. odpuščanja starejših-manj hitrih/sposobnih in najmanjše mladih-hitrejših/sposobnejših)

Tekom 80-ih in 90-ih let se je delež zaposlitev z delnim delavnim časom povečal za 30 do 40%. Beck je le to poimenoval kot »individualizacija dela«.

Mnogi so začeli preusmerjati svoje velike proizvodnje z enega tržišča, na več majhnih tržišč, ter namesto vlaganja v eno aktivnost, vlagati v več majhnih a specializiranih aktivnosti in razselili svoje obrate širom po svetu. Najboljši primer je ameriško podjetje Wal-Mart, ki je največji supermarket na svetu, težak 245 milijard dolarjev (l. 2002). Vse to je dosegel z

vzpostavljanjem direktnih profesionalnih odnosov z majhnimi proizvajalci posameznih dobrin (trgovina na veliko in trgovina na malo). S tem ko so njihove majhne trgovske znamke združili pod eno ogromno in s podpisovanjem dolgotrajnih odkupnih pogodb, so dosegli neverjetna znižanja cen proizvodov.

Delavci v Post-Fordistični dobi

Vprašanje je kako so vse te spremembe vplivale na delavce? Tisti, ki zaslužijo zadovoljive plače so najbrž profitirali kot potrošniki. Tako je možno, da so se nam vse izgube v tem procesu kapitalizma, povrnilo na drugačen način. Tako imamo na voljo smešno nizke cene proizvodov v zameno za manjšo varnost dela. In možnost materijalističnega in s tem »bolj kvalitetnega« preživljanja prostega časa v zameno za samoizpoljujoče delo. Vendar pa to ne drži za vse. Saj ljudje živeti v deindustrializiranih območjih, kot posledica Post-Fordizma, komajda najdejo priložnostno delo, kaj šele zaposlitev.

Ženske in nov pojav priložnostnega dela

Kot vemo se je število zaposlenih žensk, od l. 1970 dramatično povečalo. Kljub pridobitvam je tukaj tudi slaba stran. V razvijajočih se državah so bile predvsem ženske tiste, ki so se zaposlile v t.i. »McJob-sih« (imenovanih po pogojih, ki jih je ustvarila industrija hitre hrane McDonalizacion), kar je pomenilo manjšo varnost in zanesljivost zaposlitve, manjše plače ter delno, kratkoročno in sezonsko zaposlitev. Marsikateri ženski pa je ta fleksibilnost dela omogočila uspešno kombinacijo plačanega dela in vzgajanja družine. Ženske so zapolnile hitro rastoče število delavnih mest v proizvodnji industriji, posebej v tekstilnih, elektronskih in sestavnih obratih.

Vendar se je depriviligiranje žensk, v smislu neplačanih nadur, minimalnih plačah in spolnega nadlegovanja na žalost povečalo.

Deindustrializirane in »rjaveče ☹« cone/področja

Globalizacija svetovne industrije je kot negativni produkt prinesla tudi deindustrializacijo mnogih nekdanjih cvetočih industrijskih regij. To je povečevalo nezaposlenost, ko je npr. v Franciji leta 1993 dosegla vrh s 5 milijoni brezposelnih. Le to je mnoge skupnosti pahnilo v revščino, posledično pa je vodilo tudi v znižanje plač ostalih še zaposlenih modrih ovratnikov. Tako je v Ameriki od l. 1975 do 1995 minimalna plača padla za 20%, vendar pa je bil ta proces reverzibiran od konca 90ih.

Nekdanje komunistične države

Prevzem Post-fordistične resolucije svobodnega/prostega trga s strani držav bivšega vzhodnega bloka, je imel različne učinke. Medtem, ko so Češka, Madžarska in Poljska kazale velike napredke pa je bila zgodba v ostalih npr. Rusiji popolnoma drugačna. Ruska podjetja so se ogromno zadolževala, več kot 20 milijonov delavcev je bilo plačanih z zamikom od 6ih mesecev do 1 leta. Ruska podjetja so l. 1998 dolgovala okoli 10 milijard dolarjev plač svojim delavcem.

Družbena izločenost in ekonomska marginalizacija (odmaknjenost, obrobnost)

Z novimi službami, ki so nadomestile stare stalne in dobro plačane, so prišli tudi vsi slabi dejavniki »McJobs-ov«. Tako je bilo večina delavcev, da so lahko preživeli svoje družine prisiljenih opravljati več služb hkrati. Beckova raziskava nam kaže, da je konec 90-ih okoli 45% ekonomsko aktivnih državljanov opravljalo te nesigurne in slabo plačane poklice. Na splošno predstavljajo ljudje v takšnih situacijah med $\frac{1}{4}$ in $\frac{1}{3}$ svetovnega prebivalstva. To je marginalna/obrobna skupina, ki je odvisna od socialne podpore, kjer ta seveda obstaja, podpore družine ali drugih podpor. Veliko jih razvija delno kriminalne aktivnosti. Ta pojav je še posebej opazen v državah kot so Brazilija, Kolumbija, Indija in Filipini.

Takšna območja pa se pojavljajo tudi na obrobjih velikih mest razvitih držav, kjer se pogosto naseljujejo pripadniki etničnih manjši, ter ostali priseljenci, ki pogosto nimajo izobrazbe in velikih delavnih sposobnosti. Zanimiv je pojav Braziljiranja severne Amerike.